

המשק הישראלי ואתגרי התמודדות עם הדה-גלובליזציה של שרשראות האספקה והערך.

דיון שולחן עגול במוסד שמואל נאמן ב 10.7.24.

מבוא:

על פי פרסומי ה OECD, וה World Economic Forum, שינויים גיאופוליטיים עולמיים, שינויי האקלים ומגפת ה Covid פגעו בהיפר-גלובליזציה שהתפתחה לאחר התפרקות בריה"מ. העולם חווה האטת הגלובליזציה (slowbalization) ויש המצביעים גם על תהליך דה-גלובליזציה.

ההיפר-גלובליזציה התבטאה בהסרת מרבית המחיצות הכלכליות, חופש בתנועות הון והגירה, כך שהתעשיות בעולם התפתחו על בסיס יתרונות יחסיים תחרותיים. נוצרה אופטימיזציה וביזור הפיתוח והייצור ברמה הגלובלית. התהליך הוביל אמנם בעיקרו על ידי חברות גלובליות אך נשמרה יציבות כלכלית במרבית מדינות העולם, שאפשרה עצירת האינפלציה העולמית. עם זאת נוצרה פגיעה במעמד הביניים במדינות רבות עקב אבדן מקומות עבודה והוזלת יבוא לעומת ייצור מקומי.

תחילת מלחמת הסחר בין ארה"ב וסין שהתבטאה בהטלת המכסים על יבוא סחורות מסין, הובילה לתהליך של האטת הגלובליזציה בעולם העסקים והתעשייה. תהליך זה מתגבר עם הניסיון של מדינות המערב להחזיר ייצור הביתה (re-shoring), כדי להבטיח תעסוקה בעידן שבו דיגיטציה של מערכות הייצור והטכנולוגיות החדשניות מאפשרות פריון גבוה יותר, וכאשר הבינה המלאכותית מקטינה חלק מהתעסוקה לטובת מערכות המחשוב. מאז 2016 אנו חווים ניסיון מתגבר של ארה"ב להחזרת הייצור הביתה ותהליך זה מתרחב לאירופה המערבית. שתוף הפעולה הגלובלי בין המעצמות הגדולות בעולם נמצא בירידה והתחילו להיווצר מחדש גושי מדינות המשתפים ביניהן פעולה פוליטית, כלכלית ותעשייתית.

השלכות השינוי בעולם העסקים התחזקו עם פלישת רוסיה לאוקראינה (פברואר 2022). בישראל נפגעה היכולת לשתף פעולה עם עולם גלובלי פתוח, גם בעקבות ההתקפה הרצחנית של חמאס והמלחמה הנמשכת מאז אוקטובר 2023. מעמדה הגיאופוליטי של ישראל נפגע באופן חמור. עולם השינוע של סחורות ספג מהלומה נוספת עם התקפות החות'ים ואילוץ לשנות את נתיבי השייט, מהמזרח למערב, הצורך להקיף את כף התקווה הטובה (ייקור מחד, ופגיעה כמותית מאידך). אירוע זה הוא בעל משנה משמעות נוכח העובדה שישראל היא מדינת אי, ש 99% מהסחר שלה מתנהל באמצעות ההובלה הימית.

ההשלכות על התעשייה בישראל מתבטאות בפגיעה בכל שרשראות האספקה, מחומרי גלם, דרך מערכות הפיתוח, היכולת לשיתוף פעולה גלובלי בפיתוח ובייצור וחשש שחלק מהחברות הרב לאומיות תקטנה את הפעילות בישראל. המשבר הפוליטי המתמשך בישראל מחרף אף הוא את המצב וגורם לחברות ישראליות להעתיק מערכות פיתוח וייצור לחו"ל.

עם כל זאת, ניתן להעריך שתהליך הגלובליזציה והתלות ההדדית לא יכולים להיעצר, וככל הנראה אנו עומדים בפני עיצוב מחדש של הגלובליזציה (re-globalization).

מצבה המיוחד של מדינת ישראל מציב בפניה אתגרים לא פשוטים המחייבים הערכת מצב קפדנית לגבי היכולות והצרכים בראייה רב שנתית, בעיצוב מדיניות תעשייתית-משקית שמומלץ שתישען על העקרונות הבאים:

- הגדלת ה GDP וה GDP per Capita אינה עומדת בזכות עצמה אלא משמשת ככלי שמטרתו לשרת את ה well-being של כלל האוכלוסייה (רמת חיים, בריאות, חינוך, סביבה וקיימות, דמוקרטיה, שוויון הזדמנויות וצמצום פערים חברתיים).
- שיתוף פעולה בינלאומי הוא חיוני כצורך קיומי, הן עם העולם הרחב והן עם המעגלים האזוריים.
- זיהוי התחומים הקריטיים המחייבים ייצור מקומי. זיהוי התחומים בהם יש לישראל יכולת להיות עצמאית. הכל תוך ראייה אסטרטגית ארוכת טווח המתייחסת לקיימות. (כגון: מזון, אנרגיה, וחימושים)
- חשיבות הקישוריות הלוגיסטית של מדינת ישראל (בים ובאוויר).
- תפקידה ויכולותיה של רשות החרום הלאומית (רח"ל) בטיפול במלאי חירום וכד'.
- כל מרכיבי המשק והכלכלה הם שלובים. דגש וטיפול (משאבים והון אנושי) התעשייה ה"מסורתית" והעסקים הקטנים, לצד קטר ההייטק. הגדרה נכונה של מושג החדשנות.
- חיזוק תרומתן של מערכות החינוך וההשכלה לצרכי המשק והחברה.
- הגדרות מתאימות של רגולציה שאינה מדכאת צמיחה, שאינה גורמת ליוקר מחיה, התומכת תוך השתתפות בסיכוני המשקיעים. שיתוף של המערכת הממשלתית עם המגזר העסקי והחברה האזרחית כמכפילי כח.

למוסד נאמן, יחד עם משתתפי השולחן העגול, יש היכולת להוביל מהלך משמעותי בעיצוב הצעה למדיניות תעשייתית – משקית, תוך הישענות על האקדמיה, ארגוני חברה אזרחית (כגון התאחדות התעשיינים), גורמי מקצוע שונים, גורמי שלטון מקומי ותוך פיתוח שיח קונסטרוקטיבי עם משרדי הממשלה.

איתן אדרס 15.7.24